

יעד חדש (ישן) לרבנות

מבוא

מערכת הבחירות לרבנות הראשית 'ניערה' את הציבור כולו, והביאה רבים לשאול שאלות נוקבות בקשר לתפקידה ולתפקודה של הרבנות הראשית בפרט ובקשר למשרת הרבנות בכלל. השאלות נשאלו באמצעי התקשורת השונים, ובוודאי כל רב נשאל על כך על ידי האנשים הסובבים אותו.¹

אין בכוונתי בדברים הבאים לדון במכלול התפקידים של הרב ובמערכת הציפיות של כל ציבור וציבור מהרב וממוסד הרבנות. אני מעוניין להתמקד בנושא אחד שנראה לי שהוא דורש התמודדות, והוא מאבני היסוד של מוסד הרבנות: פסיקת ההלכה. ודאי שזהו אחד התפקידים המרכזיים של הרב, אם לא המרכזי שבהם. יסודו אולי בפסוקים בתורה בפרשת שופטים.²

אמנם פסוקים אלו מדברים על הסנהדרין היושבת בלשכת הגזית, אך הרעיון הבסיסי, שהמנהיגות הרוחנית שבכל דור ממונה על פרשנות המשפט והדין, מונח בפסוקים אלו.³ זוהי לא רק זכות של אותה שכבת מנהיגות, אלא גם חובתה. היא זו שצריכה להנחות את העם המבקש הלכה כיצד לנהוג וכיצד ליישם את מצוות התורה במציאות המתחדשת.

א. פסיקה ברמה הפרטית

מבחינת נכונות הפרט והחברה לקבל הוראות בנושאי הלכה, דומה שהחברה במדינת ישראל מורכבת היום משלושה חלקים עיקריים: האחד, הציבור החרדי לפלגיו השונים ומצטרפים אליו בני הישיבות השונות; השני, הציבור החילוני; ובתוכם, השלישי, הציבור הדתי הרחב. בחלק זה נכלל לאו דווקא הציבור הדתי לאומי, כי אני מניח שחלק נכבד מהציבור הדתי הרחב מגדיר עצמו באופנים אחרים. כמוכן שבכל מגזר כזה ישנן גם התפלגויות פנימיות.

הציבור החרדי ובני הישיבות בדרך כלל ממושמעים יותר מבחינת ההלכה, והם יקבלו על עצמם בדרך כלל כל חומרה שתתפרסם. להפך, לעיתים ציבור זה מחפש חומרות, ומרוב עצבנות הוא לוחץ על רבותיו לפרסם חומרות חדשות לבקרים. כאמור לעיל, גם ציבור זה אינו עשוי מקשה אחת, אך המכנה המשותף שלו הוא - המשמעת ההלכתית הברורה והמוצקה. אבל מה גודלו של ציבור זה ביחס לכלל הציבור? רוב הציבור אינו משייך עצמו למגזר זה, והתורה - הלוא ניתנה לכלל ישראל. אנו הרבנים חייבים לשאול את עצמנו האם הציבור הרחב מתחבר לתורה כפי שהיא מוצגת על ידינו או חש דחוי מפניה? שאלה זו מתחלקת לשתיים:

א. הציבור החילוני הנפגש עם מצוות התורה במהלך חייו, כיצד הוא מתייחס אליהן? האם אנו מאהיבים עליו את התורה וכו'? גם אם הוא לא מקבל עליו עול תורה ומצוות, האם לפחות חש כבוד לתורה כפי שהיא מופיעה לפניו? והאם יש ביכולתנו לשפר את תדמיתה של התורה בעיניו?
ב. מהי תחושתו של הציבור הדתי הכללי כלפי מצוות התורה כפי שהן מוצגות היום על ידי הרבנים. האם אנו מקרבים אותו ומעודדים אותו להתחזק בקיום המצוות או שמא ח"ו להפך?

ב. פסיקה בתחומים חדשים

כאן אני מגיע לתורף דבריי. ודאי הוא שלא ניטה ממצוות התורה ימין ושמאל בגלל לחץ ציבורי כל שהוא או מפני שאיננו יודעים להסביר מצוה זו או אחרת.

אך כידוע אין אורחות חיינו הדתיים עשויים מקשה אחת. ישנם חיובי תורה ותקנות חכמים וישנן חומרות מאוחרות יותר. מאידך גיסא, ישנה מציאות טכנולוגית וחברתית משתנה שוודאי צורכת התייחסות חדשה להלכות שונות. יש מצוות שאינן תלויות בשום תהליך או התפתחות טכנולוגית, לעומתן לא מעט מנהגים והלכות מותנים במצב מסוים, ויש בהחלט מקום לשקול שינוי בהוראה בהתאם למצב המשתנה.

אני מעז להביע את חששי שהעולם הרבני אינו מוכן לדון ולפסוק בתחומים שונים. אולי מתוך ענווה, אולי מתוך חשש לקחת אחריות ואולי מנימוקים אחרים. יותר מכך, מצוות התורה מתפרשות לעיתים על ידי גורמים שאינם מוסמכים לפסוק לכלל, המציגים את התורה כדרך חיים שאינה מתאימה לימים אלו.

¹ דוגמא לדיון כזה, עיי' נקודה מס' 261-262 ניסן-אייר תשס"ג.

² דברים יז, ח-יא.

³ עיי' שם בהעמק דבר, במשך חכמה ובעוד מפרשים.

אדגיש שוב - אין בכוונתי לוותר אפילו על קוצו של יו"ד בהלכה הפסוקה. אך עם הכלים ההלכתיים שניתנו בידינו עלינו לדאוג לכך שדברי התורה יתיישמו בצורה מתאימה למציאות המשתנה; ולא, אנו עלולים להביא ח"ו לביזיון התורה ולחילול השם, ואחריות זו מונחת על כתפינו. אי עשייה חשובה לא פעם כעשייה שלילית...

כדי שיובנו דבריי ברצוני להביא מספר דוגמאות:

1. קברים עתיקים בלב יישוב מתפתח – נושא זה מסעיר את הציבור כולו מזמן לזמן. כל מי שיעיין במקורות ימצא פתרונות לשאלה זו מהתלמוד ועד לתשובות האחרונים. הנושא העסיק את הפוסקים בתקופות השונות וניתנו לו תשובות מתאימות⁴. כיום סבור הציבור הרחב, הדתי והחילוני, שהתורה אוסרת על פינוי הקברים, וממילא נוצרת כאן כביכול סתירה בין דיני התורה וצורכי המציאות, ובאנו לידי חילול השם.

2. מקוואות - לא מעט נשים מתקשות בהליכה למקווה בגלל הצורך להיפגש עם הבלנית בשעת הטבילה⁵. מציאות אשה נוספת בשעת הטבילה מעוגנת בהלכה מפורשת בשולחן ערוך⁶. דרישת ההלכה היא שתהיה שם אשה בוגרת שתשגיח שכל הגוף כולל השיער יהיה בתוך המים. כיום התמסד תפקיד הבלנית, והבלניות עוברות הכשרות שונות כשכוונת כולם רק לטוב. אך מה נעשה, ולא פעם הדבר גורם לתוצאה הפוכה. באותו סעיף מוסיף השו"ע דרכים כיצד לטבול בלא נוכחות של אשה נוספת, והדבר כשר מצד הדין. האם לא נכון הוא שנתקן גם אפשרות לנשים הנרתעות מלבוא למקווה בגלל נוכחות הבלנית, לטבול ללא נוכחות אשה נוספת, ועל ידי כך נקרב נשים רבות לטבול במקווה? אני מעלה זאת כשאלה ולא כקביעה. אך ברור שהדבר צריך עיון ובדיקה, כי לא אחת אני שומע וקורא על רתיעת נשים רבות מלבוא למקווה בגלל נוכחות אדם נוסף בשעת הטבילה, גם אם יהיה מסביר פנים ונעים הליכות ככל שאפשר.

3. מנהגי אשכנזים וספרדים - הנושא קשור למושג ההלכתי "אל תיטוש תורת אמך". אכן אנשים רבים טוב להם במנהג אבותיהם ללא כל שינוי. אך דומה שהציבור הרחב של שומרי תורה ומצוות מצפה מהמנהיגות הרבנית שתפעל לצמצום הפערים בין העדות השונות. הלא זהו חלק מתהליך מיזוג הגלויות שאנו עוברים. הנישואין בין העדות מדגישים את הצורך הזה. איני סבור שצריך לבטל כליל מנהג כל עדה ועדה, אך חשוב לבחון באלו דברים אפשר לאחד את המנהגים כדי שלא תהא תורתנו כשתי תורות.

4. חומרות בחג הפסח - ה'עצבנות' סביב כשרות מוצרי המזון בפסח מרקיעה שחקים. אמנם חמץ בפסח נאסר בכלשהו, אך מכאן ועד לחומרות שאין להן כל קשר להלכה הפסוקה בפוסקים ובשו"ת המרחק הוא רב. הדבר גורם להרבה אנשים לגחך - מה עוד אפשר להעמיס על תורתנו הקדושה. הלא כל חומרה כזו מייצגת את דרישת התורה מכל אדם, לא רק מאלה המבקשים להחמיר על עצמם, האם לא דינו במה שנצטוונו על ידי חכמים ובחומרות שקבלו על עצמם קדמונינו? לשם מה להוסיף על כך עוד חומרות וחומרי חומרות?!

5. גילוח בחול המועד, בימי אבלות, בספירת העומר ובשלושת השבועות - סגנון הגילוח ולחילופין גידול הזקן השתנה בדורות האחרונים. כמעט ברור ששינוי סגנון זה מביא לשינוי בהתייחסות ההלכה למצבים המשתנים. כבר עסקו בזאת רבים⁷. שוב נראה לעניות דעתי שמן הראוי שתצא בנושא זה הוראה ברורה, בקול אחד, וידע לפחות רוב הציבור כיצד לנהוג. אני מניח שתמיד יהיו יחידים שירצו להחמיר על עצמם (השאלה היא: האם זו חומרה או קולא?!), אך כוונתי לכלל הציבור שבחולו של מועד ובימי הספירה ובשלושת השבועות מתחבט בעניין, בעיקר בערבי שבתות.

6. מעמד האשה - ברור לכול שמעמד האשה בתוך התא המשפחתי ובחברה כולה משתנה. יהיו הדורשים את התהליך לגנאי ויהיו הדורשים לשבח. בכל אופן השנוי קיים ומתהווה. למצב זה השלכות על הלכות ומנהגים. תביעות שונות עולות גם בתוך המחנה. יש לבחון מה אפשרי לשנות מצד הדין ומה לא. לא מחכמה יהיה לומר על הכול אסור, גם אין הדבר נכון מבחינת ההלכה.

בהקשר לדיון במעמד האשה, צריך לבחון היטב את כל הכלים שהשתמשו בהם הפוסקים בדורות הקודמים כדי לפתור בעיות עגונות וסרבנות גט. עלינו לזכור שכל עגונה היא עולם שלם של סבל וייסורים במשך שנים. אם יש כלים בידי התורה והם אינם מנוצלים על ידינו, הרי שאנו מחויבים לעניין.

⁴ עיי' לדוגמא: סנהדרין מז, ב; שו"ת ר' עקיבא איגר סי' מה; שו"ת דעת כהן סי' רא; חוות בנימין סי' כה ועוד.

⁵ הערת המערכת: בענין זה – ראה מאמרה של הרבנית נעמי וולפסון בגיליון זה: "מקוה – אפשר גם אחרת".

⁶ שו"ע יו"ד קצח, מ.

⁷ עיי' לדוגמא: שו"ת רדב"ז ח"א סי' תרפז; שו"ת חתם סופר סי' שמח; משנ"ב סי' תקנא סי"ק לב ובה"ל שם, ועוד.

7. **השתלת איברים** - אין כתורתנו לדאוג לחיי האדם. מהפסוק "וחי בהם" לומדים חכמים שיקרה נפש אחת מישראל לפני הקב"ה יותר מהמצוות⁸. כמה עצוב הדבר שדווקא התורה מצטיירת כמתנגדת לתרומת איברים. כמובן, שצריך לדאוג שלא יקצרו איברים מהאדם בעודנו חי ויבואו על ידי כך לשפיכות דמים; אך דברים אלו כבר נתבררו ונפסקו - באיזו דרך מותר ליטול איבר מאדם שמת לצורך השתלתו באדם החולה. בשעה זו שהנושא עומד על סדר יומנו הציבורי, חשוב שידעו הכול את דעת תורתנו. חשוב שהחלטות מועצת הרבנות הראשית תגענה לידי מימוש על ידי מו"מ נמרץ עם הגופים הרפואיים. הזמן שעובר אינו פועל לטובתנו. בדוגמאות שהבאתי ניסיתי להצביע על מגוון נושאים (ויש עוד רבים בדומה להם) שבהם קיימת מבוכה בציבור ותחושת מועקה. כביכול, התורה אינה מחוברת מספיק לחיים.

ג. מי וכיצד?

מי יעשה שינויים בדרך יישומה של ההלכה בחיים, וכיצד אפשר לעשות זאת? ברור לכול שלא יכול רב אחד להחליט, על פי הבנתו את המקורות, לשנות הלכה או מנהג. לעומת זאת, אם מאות רבנים יביעו דעתם, לאחר שליבנו נושא מסוים בצורה מעמיקה, ויבקשו ממועצת הרבנות הראשית להתייחס לאותה סוגיה ולהגיע למסקנות ולפרסמן ברבים, ודאי שיש להכרעה כזו משמעות מבחינה הלכתית ומבחינה ציבורית. אין מה לשגות באשליות שאפשר יהיה להגיע לתמימות דעים, אפילו בחלק מהנושאים. אך דרך התורה היא להכריע בדברים על פי הרוב. אם ציבור גדול של רבנים יהיה נחוש בדעתו שצריך להגיע להכרעה ולפרסום ברבים של דעה המוסכמת על הרוב, אפשר יהיה, לפחות בחלק מהנושאים להגיע להכרעה.

פירוט ההצעה: אני סבור שציבור רבנים שאיכפת לו מהעניין שהצגתי לעיל, רצוי שיהיה רחב ככל האפשר, צריך להתאגד ולקבוע לעצמו סדר יום. בכל תקופה עליו לעסוק בנושא אחד, לברר אותו עד תום, למנות צוותים מתוכו שילמדו את הנושא על היבטיו השונים ויביאו את מסקנותיהם לפני ציבור הרבנים כולו. כשהנושא יהיה מבורר ומלובן די צורכו יגבש אותו ציבור דעה הלכתית, כמובן על פי הרוב, כיצד לנהוג. דעה זו תובא בפני מועצת הרבנות הראשית בצירוף בקשה שהמועצה תדון בדבר עם נציגי הרבנים כדי להגיע לכלל מסקנה שתפורסם ברבים.

אני מניח שהדברים נראים נאיביים ובלתי ניתנים ליישום. אך דעתי היא שקרוב הדבר מאד, ובפינו ובלבבנו לעשותו. אם אכן יש לי שותפים לדברים שכתבתי לעיל, עלינו להאמין בכוח הציבור ולהתאגד יחדיו. ברור לי שעם ארגון מתאים אפשר לכנס מאות רבנים, ולהגיע איתם על ידי פעילות מונחית להבשלת מסקנות בתחומים שונים. הפנייה לרבנות הראשית רק תחזק אותה ותיתן לה משמעות חדשה ואמיתית. אמנם ידועה השפעת פוסקים חשובים על מועצת הרבנות, אך אני סבור שאין דבר זה צריך לגרום לשיתוק התהליך. מחד גיסא ודאי שעלינו להתייעץ עמם בכל סוגיה כזו, להשמיע בפניהם את דברינו ולשמוע את חוות דעתם, מאידך גיסא אין להירתע מלפעול ולפרסם את דעת רוב הרבנים גם אם לא נקבל הסכמה של כל אותם פוסקים.

מאד מאד צריך להיזהר מלהיות סקטוריאליים. צריך להתייעץ עם מקסימום רבנים מכל מגזר ומגזר. אך ההכרעה חייבת ליפול במועצת הרבנות הראשית שהיא המוסד העליון של הרבנות בישראל, גם אם מחוצה לה מצויים גדולי עולם. אנו צריכים לנסות בכל כוחנו לרתום את הרבנות הראשית למפעל זה, ולפרסם בערוצי התקשורת המתאימים את דעתנו כיצד צריך לנהוג על פי התורה בכל עניין ועניין שיבורר וילובן כדלעיל.

ביסודה של ההלכה מונחת השמרנות, וטוב לה בכך. על כן, אני מציע שהתהליך המוצע יתנהל באופן איטי, כגון: שיוסכם שבכל שנה יעסקו בנושא אחד בלבד. יישוב הדעת ובחינת התפתחות התהליך נחוצה מאד כדי שלא לשגות.

סיום

אני מפרסם הצעתי זאת מעל דפי 'צהר' מתוך הנחה שזהו ביטאון הפונה בעיקר לרבנים. יתכן וחלק גדול מהקוראים חולק עלי בעצם נחיצות ההצעה, מתוך תפיסה שהמצב הנוכחי אינו בעייתי כל כך. יתכן וחלק גדול מהקוראים חולק עלי בדרך הפתרון המוצעת, שאינה טובה או שאינה יעילה או שאינה בת סיכוי. אם כך הם פני הדברים הרי שאני מחזיר את דבריי. אך אם ציבור הקוראים מסכים עמי בניחות המצב ובדרך הפתרון מבחינה עקרונית, אני שב ואומר: זה תפקידנו, ויכולת ההצלחה לקדם עניין זה תלויה ביכולת

⁸ רשימי יומא פב, ב ד"ה 'מאי חזית'.

ההתארגנות שלנו ובנחישות דעתנו, אלה כמובן תלויים בעיקר באמונתנו - האם זהו צו השעה לשפר מצב זה, וניכרים דברי אמת.